

К. С. Полуяктова
студ. IV курсу
спеціальність «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: к. держ. упр., доц. С. В. Осадчук

АКЦИЗНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СУТНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Ключовим етапом у процесах ринкової трансформації економічної системи України є створення сучасної податкової системи, яка виступає основним джерелом фінансового забезпечення функцій держави. Однією з важливих складових побудови ефективної податкової системи є вдосконалення акцизного податку. Цей вид оподаткування є одним з найбільш ризикованих щодо формування доходів бюджету через особливості підакцизної продукції на ринку, постійні зміни законодавчої бази та неефективність механізму його адміністрування.

Процесу функціонування акцизного оподаткування було присвячено дослідження таких науковців, як П. Боровик, А. Дмитренко, С. Карпенко, В. Коротун, Н. Семенченко, І. Озеров, І. Хлебнікова, Д. Чернік, І. Янжул та ін. [1].

Водночас, не дивлячись на внесок науковців та інших дослідників зазначеної теми, ряд питань, пов'язаних із податковим регулюванням виробництва та обігу товарів, на які поширюється акцизний податок, залишаються недостатньо розкритими. Крім того, прийняття Податкового кодексу України внесло значні зміни у систему акцизного оподаткування.

Держава накладає акцизи на різноманітні категорії товарів, головною метою яких є збільшення доходів до державного бюджету для фінансування його витрат. В цьому контексті, акциз, як вид непрямого податку, вирізняється тим, що доходи від його застосування є стабільними і не залежать від економічного стану осіб, які його сплачують, на відміну від прямих податків, де суми податкових зборів можуть коливатися в залежності від фінансового положення платників.

Аналіз вітчизняного податкового законодавства, що регулює акцизний податок в Україні, дозволяє стверджувати, що протягом останніх років в Україні суттєво зростають ставки акцизного податку, що має неоднозначні наслідки для його фіскальної ефективності та зменшення обсягів споживання шкідливих товарів, які відносяться до підакцизних.

Акцизний податок застосовується як до вироблених в Україні товарів, так і до імпортованих товарів. Розмір акцизу може залежати від типу продукції, її кількості, об'єму або вартості, і він регулюється державою з метою збалансування економічних і соціальних інтересів, а також захисту здоров'я населення [4].

У світовому контексті не існує універсальної стратегії, яка б задовольняла потреби як фіскальної, так і соціальної політики. Кожна країна формує цей баланс індивідуально, з огляду на сучасні умови, політичні впливи, зміни у суспільних настроях та ціннісних орієнтаціях. Водночас, існують певні загальні принципи, які країни Європейського Союзу застосовують у своїй акцизній політиці, що можуть стати хорошим фундаментом для розробки такої політики в Україні, яка готується до вступу в ЄС [6].

У контексті гармонізації акцизної політики, критично важливо вирішити низку проблем, серед яких: розбіжності в ставках по підакцизних товарах між українською податковою системою та системою ЄС; неоднозначності в визначеннях об'єктів оподаткування; проблеми з ухиленням від сплати акцизу та контрабандою; складна та неефективна система адміністрування акцизного податку в Україні; наявність та розвиток «тіньового» сектору, що впливає на податкові надходження; різниця у пільговому оподаткуванні між Україною та країнами ЄС [6].

Успішність акцизного оподаткування залежить від чіткого законодавчого визначення переліку підакцизних товарів, обсягу споживання цих товарів серед населення, розмірів акцизних ставок і надання пільг, а також від частки «тіньового ринку», особливо у сегменті алкогольної та тютюнової продукції [5, с. 30].

Варто підкреслити, що підвищення фіскальної ефективності від акцизного оподаткування не обмежується лише коригуванням елементів цього податку, таких як зміна ставок,

визначення об'єктів оподаткування, уточнення списку платників податків або перегляд податкових пільг. Істотну роль відіграє також оптимізація процесу адміністрування акцизу, що передбачає спрощення процедур для платників. Покращення податкового контролю в цій області також має велике значення для збільшення ефективності акцизного оподаткування. Не менш значущим аспектом є реформування політики надання пільг у сфері акцизного оподаткування, яке визнається ключовим для зміцнення його ефективності [4].

Крім цього, українські науковці пропонують такі шляхи вирішення проблем акцизного оподаткування в країні: створення ефективної системи комплексного моніторингу процесів виробництва та розповсюдження підакцизних товарів; звільнення від оподаткування акцизним податком окремих видів діяльності, що застосовують екологічно безпечні види палива або альтернативні джерела енергії.

Для покращення механізму акцизного оподаткування потрібно здійснити наступні кроки: привести національне законодавство у відповідність з європейськими директивами щодо акцизів; вдосконалити заходи контролю за виробництвом та розповсюдженням акцизних товарів, а також посилити боротьбу з контрабандою таких товарів; поступово збільшувати акцизні ставки, поки вони не досягнуть рівня, що існує у Європі; зробити екологічний аспект більш значущим у контексті акцизного оподаткування, наслідуючи приклад більшості європейських країн [3].

Шляхи вдосконалення акцизного оподаткування включають: адаптацію внутрішнього законодавства у сфері непрямих податків до європейських стандартів, зокрема щодо бази оподаткування, об'єктів оподаткування, термінології та податкових ставок; спрощення процесу адміністрування через впровадження електронного адміністрування та використання цифрових технологій маркування; розширення переліку акцизних товарів, включаючи оподаткування предметів розкоші (наприклад, ювелірні вироби, дорогі автомобілі); створення системи пільгового оподаткування відповідно до стандартів ЄС та з метою підтримки вітчизняних виробників.

Аналіз практики використання акцизного податку в Україні підкреслює значущість його подальшого реформування. Важливим аспектом розробки ефективнішої концепції акцизного оподаткування є створення таких умов оплати та нарахування податків, які б ефективно протидіяли б будь-яким спробам ухилення від сплати акцизів, використовуючи як легітимні, так і нелегітимні методи. Така система має також сприяти зменшенню негативних наслідків за рахунок збалансування між збільшенням доходів держави та стимулюванням економічної активності.

Список використаної літератури

1. Протидія правопорушенням у сфері виробництва та обігу підакцизних товарів : навч. посіб. / С. В. Білан та ін. Одеса : Гельветика, 2019. 388 с.
2. Про акцизний податок на алкогольні напої та тютюнові вироби : Закон України від № 2181-III від 21.12.2000р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Дмитренко А. В., Лебедик Г. В. Особливості справляння акцизного податку в Україні та практика оподаткування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12. С. 61–66.
4. Бондаренко О. М., Чиженко В. В. Фіскальна ефективність акцизного податку як складова оптимізації системи непрямого оподаткування. *Інтернаука*. 2021. № 4 (104). С. 9–15. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2021/4/>(дата звернення: 16.04.2024).
5. Карпенко С. П. Фіскальний та регуляторний потенціал акцизного податку в контексті оподаткування тютюнових виробів. *ScienceRise*. 2015. № 3 (8). С. 30–35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_3\(3\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_3(3)_7). (дата звернення: 17.04.2024).
6. Семенченко Н. В., Рощина Н. В., Борданова Л. С. Акцизний податок: сучасні тенденції та проблематика. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 16–23. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.16 (дата звернення: 17.04.2024).